تفسیر

احمد

سُورَةُ النَّبَإِ

شمیره: (78)

Ketabton.com

د «النباء» سورت ژباړه او تفسیر

لیکوال: امین الدین سعیدي - سعید افغانی

(c) ketabton.com: The Digital Library

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

النبأ سورت

دیرشمه سپاره

دا مبارک سورت په مکه مکرمه کې نازل شول دی او (۴۰) مبارک آیتونه لري.

پیلیزه:

قرآن عظیم ألشأن الهي کتاب او تر ټولو لوی تلپاتي اعجاز، وروستی الهي پیغام او د ټولو اسماني کتابونو خلاصه او لنډیز دی. هغه کتاب دی چې پر نوراني پاڼو یې هېڅکله هم د زړښت او فناء دوړه نه کښېني. دا الهي کتاب د وخت په تېرېدلو سره نه یوازې نه زیانمن کېږي، بلکې ورځ په ورځ یې علوم، معارف او معرفت لا را برسېره کېږي. قرآن د اسلامي امت ځواکمن قانون دی؛ له همدې امله د تاریخ په اوږدو کې دښمن تل هڅه کړې ده چې په ډول ډول دسیسو سره اسلامي امت د قرآن له حیاتي لارښوونو څخه لرې وساتي او د انسان جوړوني دا کتاب مهجور او منزوي کړي؛ خو د هغوی په پرله پسې هڅو سربېره قرآن د ټولو بدلونونو، حرکتونو او قیامونو سرچینه ده او د ځرکندو آیتونو رڼا یې د وخت د خفاشانو سترګې ړندې کړې دي.

د قرآن نور زمونږ د هیلو ډیوه ده، الله تعالی فرمايي: «اِنَّ هذَالقُرْآن يَهْدِي لِلَّتي هِيَ اَقْوَم»، [الاسراء: ۹]، (بې شکه چې دا قرآن هغې لارې ته ښوونه کوي چې نېغه او برابره ده). هېڅ منبع اوسرچینه نه شي کولای د قرآن په اندازه رڼا خپره او د انسان زړه روښانه کړي او هېڅ عمل د قرآن په څېر نه شي کولای، د انسان اخلاق جوړ کړي. قرآن عظیم ألشأن مونږ ته د ژوند سمه او سالمه تګلاره او نېغه حقیقي لاره ښيي. . الله تعالی دی زمونږ زړونه په قرآن منور کړي او منور وساتي «اللّهُمَّ نَوّرقُلوبَنا بِالقُرآن» آمین یا رب العالمین.

ګرانو لوستونکو!

د قرآن کریم په دیرشمه سپاره کې د سورتونو په اتفاق نږدې اکثریت مکي دي. د بحث تر ټولو مهم مسایل د قیامت مسئله او د حشر په ورځ د انسان د وضعیت شرحه ده.

دا په دې سبب ده چې د انسان د اصلاح لپاره لومړی ګام په دې موضوع پوهېدل دي چې حساب او کتاب موجود دی. داسې محکمه او عدالت حاکم دی چې له عادل څخه هېڅ شی پټ نه پاتې کېږي؛ هغه محکمه چې ظلم او جوړ جارې په کې نه کېږي او نه هم کومه تېروتنه په کې ترسره کېږي. سپارښتنه، وسیله او رشوت کار نه ورکوي او نه هم دروغ ویل کېدلا شي او نه انکار کېدلای شي. هلته د تېښتې لپاره هېڅ لار نشته، یوازېنی لاره په دې دنیا کې د ګناه پرېښودل او د الهي قانون او حکمونو پیروي ده.

په داسې محکمه او عدالت ایمان، انسان ته تکان ورکوي؛ ویده روح راویښوي، تقوا، ژمنه او د مسوولیت احساس پیاوړی کوي او انسان د خپلې دندې پېژندلو ته رابولي. په هر چاپېریال کې چې فساد خپرېږي، دوه لامله لري؛ لومړی د خوندیتوب ځواک او دویم د قضايي تشکیلاتو کمزوري ده. که چېرې ځیرک او فعال مراقبین د انسانانو اعمال تر نظر لاندې ولري، محکمه په سمه توګه د متخلفینو جرمونو ته رسیدګي وکړي او هېڅ جرم له جریمې پرته پاتې نه شي، په داسې یوه چاپېریال کې ګناه، ظلم او سرغړونې تیټې کچې ته رسېږي.

کله چې مادي ژوند په دې ډول روان او د مراقبینو او محکمې تر نظر لاندې وي، د انسان د الهي او معنوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژوند موخه روښانه کېږي.

د هغه لوی خالق په وجود ایمان چې پر ټولو شیانو تسلط لري، لکه څرنګه چې په دې مبارک آیت کې فرمايي: «لا يَعزُبُ عَنهُ مِثقالُ ذَرَّةٍ» [سبأ: ٣] یعنې: (د ذرې په کچه هم کوم څه د هغه له علم څخه پټ نه پاتې کېږي) او د داسې ورځې په مصداق ایمان لکه چې فرمايي: «فَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَّرَهٗ﴿٧﴾ وَمَنْ يَّعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَّرَهٗ ﴿٨﴾» [الزلزلة: ٧- ٨]، (چا چې د ذرې په کچه نیک عمل کړی وي (مکافات) به یې ویني. او چا چې د ذرې په کچه بد عمل کړی وي، (مجازات) به یې ویني)؛ داسې ایمان او تقوا په انسان کې رامنځته کوي چې کولای شي، د ژوند په ټولو اړخونو کې د هغه د خیر د لارې لارښود وګرځي.

دویمه موضوع چې په دېرشمه سپاره کې د ځیر او تامل وړ ده، د رسول الله ﷺ د الهي ملاتړ مسئله ده. دا قاطع ملاتړ کولای شو، په (الضحی، الانشراح، الکوثر، العلق او نورو سورتونو) کې درک کړو. په دې سورتونو کې مونږ وینو چې الله ﷻ له خپل پیغمبر څخه ملاتړ او نصرت اعلانوي او هېڅکله د خپل رسول ﷺ شا خالي نه پرېږدي.

په دې سپاره کې بل اساسي بحث د کفارو، مشرکانو او تکذیب کوونکو په وړاندې د الهي ځواک د ښودلو بحث دی؛ هغه دا دی چې دوی به هېڅ لار ونه مومي. نبي کریم ﷺ په مکه کې په ښکاره په کمزورې موقف کې و، مګر خدای ﷻ په همدې سورتونو کې ډول ډول تهدیدونه، اِنذار او اخطارونه د کفارو او مشرکانو په لور متوجه کړي چې بېلګه یې په (همزه سورت «وَيلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ»، یا په المطففین، «وَيلٌ لِلْمُطَفِّفِينَ»، الهب «تَبَّتْ يدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ» او یا په العلق) سورت کې وینو چې الله سبحانه وتعالی فرمايي: «كَلّا لَئِن لَم يَنتَهِ لَنَسفَعاً بِالنّاصِيَةِ ناصِيَةٍ كاذِبَةٍ خاطِئَةٍ» [العلق: ١٥- ١٦].

په دې توګه دا سورتونه د رسول الله ﷺ او مؤمنانو د روح او روان د پیاوړتیا لپاره تر ټولو مهم عوامل ګڼل کېږي. دا سورتونه کولای شي د مکې په سخته فضاء کې مؤمنان له روحي او رواني پلوه ارام او پیاوړي کړي او په هرځای او وخت کې د دې سورتونو تلاوت کړي. د دېرشمې سپارې سورتونه د توحید او معاد په برخه کې د اعتقادي اساس د پیاوړتیا او هم له روحي او معنوي نظره له الله ﷻ سره د انسان د اړیکې د قوت لپاره ډېر ګټور او اغېزناک دي. له الله تعالی څخه غواړو؛ د دې سورتونو تفسیر او ترجمه چې د علمي او څېړنیزو درسونو په شکل د (احمد تفسیر: د دېرشمې سپارې تفسیر شریف) تر سرلیک لاندې ترتیب او چمتو او ستاسو د لاس رسي وړ ګرځېدلی دی، غوره فرصت رامنځته کړي، ترڅو دا قرآني درسونه ستاسو لپاره ګټور او د سیخې لارې لارښود وګرځي.

الله ﷻ دې مونږ ټول په دې دعا کې شامل کړي: «رَبَّنَا لَا تُزِغۡ قُلُوبَنَا بَعۡدَ إِذۡ هَدَيۡتَنَا وَهَبۡ لَنَا مِن لَّدُنكَ رَحۡمَةًۚ إِنَّكَ أَنتَ ٱلۡوَهَّابُ» [آل عمران: ٨].

د تسمیې وجه:

«عم» مبارک سورت په مکه کې نازل شوی او په «النبأ» نومول شوی دی. دا چې دا مبارک سورت د الله تعالی په دې مبارکې وینا پیل دی: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴿٢﴾» او موخه ترې د حشر ورځ ده، په «عم» او «النبأ» مشهور دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې سورت د مبارکو آیتونو اساسي بحث پر طبیعت د حاکم حکیمانه نظام او د مکافاتو او مجازاتو د نظام د اجرا لپاره د قیامت د رامنځته کېدلو په استدلال سره د الهي حکمت بیان دی او له دې پرته د انسان ژوند عبث او بې ګټې ګڼل کېږي. د دې سورت اصلي ټکی په معاد (قیامت) د اعتقاد په اثبات بحث دی، کوم چې مشرکانو ترې انکار کاوه.

له المرسلات سورت سره د النبأ سورت مناسبت او اړیکه:

الف: د دواړو سورتونو ورته والی له مرګ وروسته په بیا ژوندي کېدلو او د هغه د اثبات په دلایلو بحث، د خدای ﷻ د قدرت او د کافرانو او تکذیب کوونکو د غندنې بیان دی. [المرسلات: ۱۶، ۲۰، ۲۵ آیتونه]، [النبأ: ۶-۱۶].

ب: دواړه سورتونه د جنت او دوزخ په وصف، د پرهېزګارانو د نعمتونو، د کافرانو د عذاب او د قیامت په بیان کې مشترک دي.

ج: د هغو آیتونو توضیح او شرحه چې په مخکیني سورت کې په مجمل ډول راغلي دي. [المرسلات /۱۲-۱۴، النبأ: له ۱۷ د سورت تر پایه].

د النبأ سورت د آیتونو، کلمو او تورو شمېر:

دا سورت د قرآن عظیم ألشأن د دېرشمې سپارې پیل او د مکي سورتونو له ډلې څخه دی. (۲) رکوع، (۴۰) آیتونه، (۱۷۴) کلمې، (۸۰۱) توري او (۳۶۳) ټکي لري. (د یادونې وړ ده چې د قرآن کریم د سورتونو د تورو د شمېرنې په ډول کې د علماو اقوال متفاوت او مختلف دي. د دې بحث د تفصیل لپاره کولای شئ، د احمد تفسیر الطور سورت ته مراجعه وکړئ).

د یادونې وړ ده چې د دې سورت نومونه په دویم آیت کې د راغلي تعبیر په سبب دي او کله کله ترې د (عمَّ) سورت په نوم د لومړي آیت په تناسب تعبیر کېږي.

د النبأ سورت د نزول سببونه:

د اسلامي نړۍ مشهور مفسر او مؤرخ محمد بن جریر طبري رحمه الله او مشهور محدث ابن ابي حاتم له حسن څخه روایت کړی دی: کله چې رسول الله ﷺ په نبوت مبعوث شو او د مکې خلکو ته یې د خدای ﷻ د یووالي او له مرګ وروسته د بیا ژوندي کېدلو خبر ورکړ او قرآن یې ورته تلاوت کړ، کفارو له یو بل څخه پوښتنې پیل کړې او ویل یې: محمد ﷺ ته څه پېښ شوي؟ هغه له ځان سره څه راوړي دي؟ نو الله ﷻ دا سورت نازل کړ: «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴿٢﴾» او د هغوی پوښتنې یې په دې وینا سره ځواب کړې.

د النبأ سورت منځپانګه:

الله ﷻ د قرآن کریم سورتونه په زړه راښکونکو موضوعاتو پیل کړي او وروسته اصلي موضوع بیانېږي چې په دې سورت کې هم له کافرانو څخه په پوښتنه پیل شوی دی. النبأ سورت د دېرشمې سپارې خلاصه او لنډیز دی. که چېرې انسان په هغو معارفو وپوهېږي چې دا سورت یې بیانوي، د دې سپارې په خلاصه پوهېدلی دی. په دې توګه د دې سورت منځپانګه کولای شو، په لاندې څو ټکو کې خلاصه کړو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱.دا مبارک سورت د قیامت، حشر او جزا په بحث پیل شوی دی، هغه موضوع چې د مکې د کفارو ذهنونه يې بوخت کړي وو، تر دې چې د مکې خلک په دې اړه په دوه ډلو؛ تصدیق کوونکو او دروغ ګڼونکو وویشل شول. «عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ﴿٢﴾... »

۲.د انسان ژوند په ځمکه او اسمانونو کې د الله سبحانه وتعالی ځواک او قدرت د بېلګو په بیان او د قیامت او حشر پر امکان د دلیل په توګه وړاندې کېږي.

۳.تر دې وروسته د بعث موضوع یاده شوې، وخت او موعد يې مشخص شوی دی او دا بیانوي چې په هغه ورځ الله ﷻ د خپلو بنده ګانو ترمنځ پرېکړه کوي او لومړني او اخرني د حساب لپاره راټولوي. «إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾».
۴.وروسته د دوزخ او د سرغړوونکو د دردناک عذاب ډولونه بیان شوي دي چې لوی رب ﷻ د کافرانو لپاره چمتو کړی دی. الله تعالی فرمايي: «إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَآبًا﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا﴿٢٣﴾».

۵.د کافرانو له بحث وروسته د پرهېزګارانو په اړه بیان دی او د هغوی لپاره چمتو شوي نعمتونه او د جنت انعامونه شرحه کېږي: الله تعالی فرمايي: « إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾».

۶.په پای کې د قیامت د ورځې په وېره، ډار او خوف بحث کېږي. هغه وېره او خوف چې کافران يې له شدت څخه په خاور د بدلېدلو آرزو کوي چې کاش هېڅ نه حشر کېدلای. خدای ﷻ فرمايي: «إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا﴿٤٠﴾».

(c) ketabton.com: The Digital Library

د النبأ سُورَت ژباړه او تفسير

دېرشمه سپاره

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د الله ﷻ په نوم چې زيات مهربان او پوره رحم لرونکی دی

عَمَّ يَتَسَاءلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلا سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلا
سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ أَلَمْ نَجْعَلِ الأَرْضَ مِهَادًا ﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ أَوْتَادًا ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجًا ﴿٨﴾ وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ
سُبَاتًا ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا
﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾ وَأَنْزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاءً ثَجَّاجًا ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِهِ حَبًّا وَنَبَاتًا
﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ أَلْفَافًا ﴿١٦﴾ إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتًا ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ أَفْوَاجًا ﴿١٨﴾
وَفُتِحَتِ السَّمَاءُ فَكَانَتْ أَبْوَابًا ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًا ﴿٢٠﴾ إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾
لِلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا
﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ إِنَّهُمْ كَانُوا لايَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّابًا ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ
أَحْصَيْنَاهُ كِتَابًا ﴿٢٩﴾ فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ إِلا عَذَابًا ﴿٣٠﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازًا ﴿٣١﴾ حَدَائِقَ وَأَعْنَابًا
﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ أَتْرَابًا ﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًا ﴿٣٤﴾ لا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلا كِذَّابًا ﴿٣٥﴾ جَزَاءً مِنْ رَبِّكَ
عَطَاءً حِسَابًا ﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنِ لا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ
الرُّوحُ وَالْمَلائِكَةُ صَفًّا لا يَتَكَلَّمُونَ إِلا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَنْ شَاءَ
اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآبًا ﴿٣٩﴾ إِنَّا أَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا قَرِيبًا يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي
كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

لنډه ژباړه او تفسير:

درنو لوستونکو!

په (١ - ٣٠) مبارکو آيتونو کې په بيا ژوندي کېدلو، د اثبات په دلايلو، د قيامت د ورځې په اوصافو، ښو او د عذاب پر ډول بحث ترسره کېږي.

«عَمَّ يَتَسَاءلُونَ» (١):

(«کافران» د څه په اړه له يو او بل څخه پوښتنه کوي؟).

(عَمَّ) له دوه تورو (عَنِ) او (ما) څخه مرکب شوی دی. (ما) د استفهام (پوښتنې) لپاره راځي. په دې ترکيب کې الف له (ما) څخه ساقط شوی دی، معنی يې دا ده چې هغوی د څه په اړه له يو او بل څخه پوښتنه او خبرې اترې کوي. وروسته په خپله ځواب ورکوي او فرمايي:

«يَتَسَآءَلُونَ»: له يو بل څخه پوښتي. کله چې د مکې کفار او مشرکين له نويو بحثونو او مطالبو لکه؛ مبدأ او معاد، وحي او نبوت، حشر او د قيامت حساب او کتاب، جنت او دوزخ او له نورو موضوعاتو سره مخ شول، نو کله به يې د شک او کله به يې د ټوکو، شوخۍ او مسخرو له مخې په دې اړه له يو بل څخه پوښتنې کولې. په دې صورت کې يې پوښتنه دا وه چې: آيا قيامت رښتيا راتلونکی دی؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

«عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ» (۲):

(د لوی خبر په هکله؟).

«نبأ عظیم»: مفسرینو په څو معناو تفسیر کړی دی: قیامت، قرآن، د مبدا او معاد د ټولو دیني عقایدو اصول. مګر د دې سورت په آیتونو کې موجود قرائن او شواهد ښيي چې پر (قیامت) تفسیر یې ترټولو غوره دی. دا په دې معنی ده چې د مکې خلک د قیامت د لوی خبر په اړه بحث او پوښتنې کوي او د هغو په اړه اختلاف لري.

«الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ» (۳):

(هغه چې دوی په خپله په کې اختلاف لري).

حضرت ابن عباس (رض) په یوه حدیث کې فرمایي: کله چې د قرآن عظیم ألشان نزول پیل شو، د مکې کفار په خپلو مجلسونو او محفلونو کې په دې اړه قیاس او رایه اچونه کوله. په دې تړاو ګرم بحثونه روان وو چې ځینو به تصدیق کول او ځینو به یې د تکذیب لپاره استدلال کاوه. په دې توګه د دې سورت په پیل کې د دوی هغه وضعیت ذکر شوی دی او وروسته یې وقوع بیان کړې ده او د دوی د هغه استبعاد او شکونو په اړه ځواب وراندې شوی دی چې د قیامت د واقع کېدلو په اړه یې درلودل.

ځینې مفسرین لیکي: دا بحثونه، پوښتنې او ځوابونه د واقعیت د تحقیق په اړه نه ترسره کېدل، بلکې یوازې د استهزا ، تمسخر او توکو په موخه وو.

قرآن عظیم ألشان د هغې جملې په ځواب کې د تاکید لپاره بیا تکراروي:

«كَلَّا سَيَعْلَمُونَ» (۴):

(نه هېڅکله نه! ډېر ژر به پوه شي).

داسې نه ده لکه مشرکان چې فکر کوي، په الله تعالی قسم چې ډېر ژر به د دې خبر په واقعیت پوه شي او د خپل عمل او فعل بدوالی به درک کړي؛ هغه وخت چې د قبرونو خاوندان را پورته شي، هغه څه چې په سینو کې پټ دي، ښکاره به شي، حجابونه او پردې به له منځه لاړ شي او ټولې چارې به روښانه شي. کفارو ته دا سخت خبرداری او د هغوی غندنه ده چې بیا ځلې د خبرداري او وعید د مبالغې او تشدید په موخه په دې ټکان ورکوونکي خبر تکرار شوی دی.

«سَيَعْلَمُونَ»: پوه به شي. مراد له مرګ وروسته پوهېدل دي، ځکه انسان له مرګ وروسته خپل احوال او وضعیت ته متوجه کېږي. (تفسیر نور: د قرآن د معاني ژباړه)

«ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ» (۵):

(بیا هېڅکله نه! ډېر ژر به پوه شي).

په دې معنی چې هېڅکله نه ښایي، څو د قرآن یا قیامت په اړه اختلاف وکړي، ځکه قرآن او د دې دین باورونه حق دي. که څوک پرې کفر وکړي، ډېر ژر به د خپل تکذیب په انجام پوه شي، یعنې وبه ګوري چې له څومره سخت عذاب سره به مخ شي. الله تعالی د خپل عظیم قدرت د ځینو هغو نښانو چې حیرانوونکی خلقت او نادره پدیدې دي او په قیامت د هغه د قدرت دلیل دی، یادونه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«كَلاّ»: د تأکید لپاره تکرار دی. هېڅکله نه، داسې نه ده. «سَيَعْلَمُونَ»: پوه به شي. مراد له مرګ وروسته او له قبرونو څخه راپورته کېدل دي. (ولولئ: المصحف‌المیسّر)

«أَلَمْ نَجْعَلِ الْأَرْضَ مِهَاداً» (۶):

«ایا ځمکه مو د اوسېدلو وړ نه ده ګرځولې؟».

مهاد: له مهد څخه اخیستل شوې او هغه زانګو ته ویل کېږي چې د ماشومانو د ارام لپاره جوړېږي. هغه ځایونه په ټاټوبي (د زانګو یا د خاپوړو په ځای) نومول شوي، له همدې کلمې څخه اخیستل شوي دي. واقعیت دا دی چې ځمکه مهربانه مور ده چې معلوم وېشل شوی رزق او روزي په کې امانت اېښودل شوې ده. دا یو له لوړو آیتونو څخه دی او حکمت ته د دعوت تعبیر دی. د انسانانو تفکر ته خطاب دی چې وکورئ، آیا ستاسې لپاره مو ځمکه زانګو او د اوسېدنې یا ارام ځای نه ده ګرځولې؟ دغه راز د ځمکې کروي حالت ته هم اشاره ده چې که چېرې ځمکه کروي نه وی، د ارامی او هوسایني ځای به نه و او د شپې او ورځې په را منځته کېدلو کې به زیاتې ستونزې جوړولې.

ځینې وخت انسان په نعمتونو کې ډوب شي او له هرڅه غافله وي. الله ﷻ دا نعمتونه مونږ ته یادوي، ترڅو شکر کوونکي و اوسو؛ خو په مقابل کې ملعون شیطان دا نعمتونه له مونږ څخه هېروي او هغه څه چې نه لرو، زمونږ په نظر کې یې لویوي، ترڅو شکر ادا نه کړو او راضي نه شو.

«وَالْجِبَالَ أَوْتَاداً» (۷):

(او غرونه مو پرې مېخونه وګرځول).

یعنې: غرونه مو پر ځمکه د مېخونو په شکل محکم کړل، ترڅو آرامه شي او ونه لړزېږي او د حرکت او لړزې مخنیوی یې وکړي. لکه څنګه چې خېمه په مېخونو کلکېږي.

«أَوتَادًا»: هغه مېخونه چې ځمکه پرې ثابته پاتې کېږي، لکه څنګه چې خېمه پرې محکمه او ثابته کېږي. هو! واقعیت دا دی چې الله تعالی غرونه په دقت او اندازې سره پر ځمکه کلک درولي دي، د ځمکې په منځ او شاوخوا کې یې په ښه او ښایسته تدبیر سره مستقر کړي دي.

په التسهیل کې راغلي: غرونه له مېخ سره تشبه شوي دي، ځکه ځمکه خوندي ساتي او د لړزې مخه یې نیسي. [التسهیل: ۱۷۳/۴]

«وَخَلَقْنَاكُمْ أَزْوَاجاً» (۸):

(او تاسې مو جوړه پیدا کړئ).

یعنې الله ﷻ ټول مخلوقات جوړه او جفت خلق کړي دي. انسان یې ښځه او نارینه پیدا کړ. ښځه چې نازک، د پیاوړي احساس او عاطفې لرونکی موجود دی، الله تعالی خلق کړه، ترڅو د ټولنې د تعلیم او تربیې د رسالت څه بار په خپله اوږه واخلي او د کمال په لور ګام پورته کړي. خالق تعالی ښځه چې د هغه د جمال مظهر دی پیدا کړه، ترڅو د خپل خاوند د ارامی او سکون سبب وګرځي او د مهربانی او رحمت تر سیوري لاندې کورنۍ تشکیل کړي، ځکه رحمت او مهرباني د ژوند د بقا اسباب دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتاً» (۹):

(او ستاسي لپاره مو خوب د ارام وسيله وګرځوله).

له طبيعي چارو څخه يوه مسئله خوب دی. خوب د بشر په ژوند کې له داسې ارزښت څخه برخمن دی چې په طبيعي توګه که څوک په هر علت له خوب څخه محروم شي، حتی د مړينې سبب يې ګرځي.

په هر حال انسان په طبيعي توګه خوب ته اړتيا لري او بې خوبي د انسان د زړه د درېدلو او مرګ لامل کېږي.

ځينې پر همدې منطق وايي چې انسان له لوږې او تندې نه مري، خو له بې خوبۍ مري. په دې توګه د بشر لپاره د خدای ﷻ يو نعمت خوب دی.

غوره خوب هغه دی چې په ارام چاپېريال کې وشي او خونه حد اقل روښنايي ولري. له دې امله قرآن کريم د الله تعالی د قدرت يوه لويه نښانه د شپې او ورځې ګردښت ګڼي چې په شپه کې د انسان د بشپړې ارامۍ او هوساينې فرصت رامنځ ته کوي او په ورځ کې د کاروبار او هڅو زمينه ايجادوي.

«وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاساً» (۱۰):

(او شپه مو پوښ او پرده وګرځوله).

قرآن د خوب واقعيت له بدن څخه د روح د وتلو په معنی ګڼي او فرمايي: «وَهُوَ الَّذِىْ يَتَوَفّٰكُمْ بِالَّيْلِ»، [انعام: ۶۰]، (او الله هغه ذات دی چې د شپې مو وفات کوي). همدارنګه فرمايي: «اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِيْنَ مَوْتِهَا وَالَّتِىْ لَمْ تَمُتْ فِىْ مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِىْ قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰى اِلٰى اَجَلٍ مُّسَمًّى»، [الزمر:۴۲]، (او الله دی چې نفسونه د مرګ په وخت کې قبض کوي او هغه هم قبض کوي چې په خوب کې دي او لا مړه شوي نه دي. نو هغوی له ځان سره ټينګوي چې د مرګ حکم يې شوی وي او نور بېرته تر ټاکلې نېټې پورې رالېږي).

په دې آيتونو او په ځانګړې توګه په وروستي آيت کې مرګ ته اشاره شوې ده. په قرآني تعبير کې خوب او مرګ يوه چاره ده او له يو او بل سره هېڅ تفاوت نه لري. په دې معنی چې د مرګ او خوب حقيقت دا دی چې د انسان روح په بشپړ ډول اخيستل کېږي او له انساني لاښ څخه د باندې وځي. په همدې توګه د خوب پر وخت د بدن او روح تر منځ اړيکه سستېږي او الله تعالی روحونه له لاښونو څخه باسي او يو بل ځای ته يې وړي چې د انسان له لاښ او بدن څخه د باندې داسې يو ځای کې دی چې د الله ﷻ په نزد باندې دی.

د خوب او مرګ تر منځ يوازينی توپير دا دی چې د مرګ پر وخت دا اړيکه په بشپړه توګه پرې کېږي او د روح او بدن ترمنځ هر ډول تړاو له منځه ځي. په دې وخت کې د انسان بدن او روح له يو او بل سره هېڅ پيوند نه لري او کوم روح چې له بدن څخه بېل شوی دی، د بېرته راګرځېدلو اجازه نه لري او چېرته چې تللی دی، هلته ساتل کېږي. مګر خوب داسې دی چې دا اړيکه بېرته په بشپړ ډول نښلول کېږي او روح بېرته بدن ته استول کېږي، ترڅو د ژوند فعاليتونه رهبري کړي.

قرآن هر خوب مرګ ګڼي چې وفات او په بشپړ ډول اخيستنه په کې ترسره کېږي، په دې توپير چې د مرګ په وخت کې روح خوندي کېږي، مګر په خوب کې تر يو وخت چې د شخص ټاکلی اجل دی، بېرته راګرځول کېږي، ترڅو وجود مديريت کړي.

په دې توګه د خوب حقيقت کولای شو، د مرګ په څېر له تن څخه د روح وتل وګڼو. هر خوب مرګ دی چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

دوام نه مومي او تن ته د روح په بېرته راګرځېدلو سره له منځه ځي. په دې توګه ویښوالی بدن ته د روح بېرته راګرځېدل دي. څوک چې ویده وي، پر خپل ځان هېڅ ډول کنټرول او تسلط نه لري او د روح او بدن اړیکه په داسې ډول نه ده، لکه په بیدارۍ کې چې ده. دا په دې معنی چې د روح او بدن ترمنځ اړیکه له بانديې څخه ده، نه له د ننه څخه؛ په داسې توګه چې یو قدرت له د بانديې څخه هغه لاښ رهبري کوي.

«وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشاً» (۱۱):

(او ورځ مو ستاسو د عاید وخت ګرځولې ده).

ورځ د قرآن کریم یوه له مهمو موضوعاتو څخه ده چې الله ﷻ په دوه سورتونو کې په ورځې قسم یاد کړی دی.

- «وَ النَّهارِ إذا جَلها»؛ قسم په ورځ چې کله رڼا راولي.
- «وَ النَّهارِ إذا تَجَلي»؛ او قسم په ورځ چې کله روښانه شي.

مفسرین لیکي چې په نور او رڼا د الله تعالی د قسم موخه د هغوی لویو ګټو ته د انسان متوجه کول دي، څو د خپل خالق شکر او ستاینه ادا کړو.

په ورځ قسم دا څرګندوي چې په ورځ کې لوی الهي نعمتونه موجود دي، ځکه که چېرې تل تیاره وی، د الله تعالی مخلوقاتو ته د دې شونتیا نه وه چې د خپل معاش په طلب بوخت شي او که چېرې تل ورځ وی، له استراحت، سکون او ارامښت څخه به بې برخې وو. بناً په دې دوه سورتونو (الشمس او اللیل) کې د شپې او ورځې موضوعات بیان شوي دي چې دا بیان د شپې او ورځې د حکمت په مواردو د دلالت په برخه کې د دې دواړو د لوړ ارزښت د څرګندولو په موخه دی.

د (الله تعالی قسم) له مهمو موضوعاتو څخه دی چې په قرآن کریم کې د لوی رب ﷻ له لوري یاد شوی دی او په (الشمس، اللیل او نورو) سورتونو کې به پرې مفصل بحث ولرو. دلته په لنډ ډول غواړو یادونه وکړو چې: هغه سورتونه چې په قرآن کریم کې په قسم پیل شوي دي، یو عامل لري. دا چې ولې باید الله سبحانه وتعالی قسم یاد کړي او ولې باید په طبیعت قسم یاد کړي؟ مونږ د هغه په نامه او په قرآن قسم یادوو ، نو الله ﷻ ولې باید قسم یاد کړي؟

مفسرین یې د علت په اړه لیکي: د قسم موضوع زیاتره په هغو سورتونو کې یاده شوې ده چې مکي دي او دا سورتونه په داسې فضا کې نازل شوي دي چې مقابل او مخاطب کسان یې غواړي له قرآن څخه انکار وکړي او دا الهي کلام ونه ګڼي. دوی ویل چې محمد ﷺ پیغمبر نه دی او الله تعالی له بشر سره اړیکه نه ده ټینګه کړې. انسان هغه وخت قسم خوري چې له منکر سره مخامخ وي، کنه مونږ قسم خوړلو ته اړتیا نه لرو. کله چې عادي خبرې کوو، قسم نه یادوو. هغه وخت قسم یادوو چې وګورو، مقابل لوری زمونږ په خبرو باور نه کوي، یا زمونږ له خبرو څخه منکر دی، یا دا چې اصلاً زمونږ خبرو ته په ارزښت قایل نه دی.

په دې توګه الله تعالی قرآن کریم زمونږ د انګېرنو او افکارو په کچه نازل کړی دی. دا الهي کلام د خپلو مخاطبینو له درک او پوهې سره سم نازل شوی دی او غواړي چې له مخاطبینو سره یې اړیکه ټینګه کړي او هغوی تر خپل اغېز لاندې راولي. په دې ډول د هغوی استبعاد (له واقعیت څخه لرې ګڼل) چې له بشر سره د الله تعالی اړیکه بعیده ګڼي، خدای ﷻ غواړي په خپل قسم سره د هغوی استبعاد له منځه یوسي. په قرآن

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د الهي قسمونو یوازینی دلیل همدا دی.

«وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعاً شِدَاداً» (۱۲):

(او ستاسې له پاسه مو اووه محکم اسمانونه درولي دي). چې په خپل خلقت او پیدایښت کې کلک او ځواکمن دي. په داسې ډول چې جوړښت یې هېڅ عیب نه لري.

«سَبْعاً» اووه: دا عدد د تکثیر لپاره دی او د اسمانونو او د نړۍ د هستۍ پراخه کهکشانونو او لمریزو نظامونو ته اشاره ده چې د کلک جوړښت لرونکي دي. یا پر تحدید دلالت کوي، مگر مونږ چې کوم ستوري وینو، دا ټول په لومړي اسمان پورې اړوند دي او د هغو له پاسه شپږ نور اسمانونه موجود دي چې د بشر د علم له لاس رسي څخه د باندې دي. [ولولئ: صافات /۶، فصلت /۱۲]

د (شداد: کلک او ټینګ) کلمه په دې معنی کارول شوې ده چې مرزونه یې داسې کلک دي چې د ذرې په اندازه بدلون په کې نه ایجادېږي. له دې بې شماره سیارو یا ستورو څخه هېڅ یو هم نه له دې مرزونو څخه تېرېدلای شي، نه له یو بل سره ټکر کېږي او نه ځمکې ته راښکته کېږي. لکه الله ﷻ چې فرمايي:«وَ جَعَلْنَا السَّماءَ سَقْفاً مَحْفُوظاً وَ هُمْ عَنْ آياتِها مُعْرِضُونَ»، [النبياء: ۳۲]، (او اسمان مو خوندي چت گرځولی دی، خو دوی له دې آیتونو څخه گرځوونکي دي).

«وَجَعَلْنَا سِرَاجاً وَهَّاجاً» (۱۳):

(او خورا روښانه څراغ مو جوړ کړی دی).

له دې څخه موخه لمر دی چې تلپاتې تودوخه او روښنايي لري. د حساب پر بنسټ حرکت کوي، په حکمت سره رڼا خپروي او زمونږ د تقدير له مخې روښانه دی. نه یې په سیر او حرکت کې کوم خنډ را منځته کېږي او نه یې په ځرک او غروب کې ناهمغږي لیدل کېږي.

مفسرینو فرمايلي دي: وهاج یعني چې رڼا یې زياته، مشتعل او شغلي وهونکی وي.

«وَ أَنزَلْنَا مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَاء ثَجَّاجاً» (۱۴):

«له وریځو څخه مو پرله پسې تویېدونکې اوبه نازلې کړې دي».

«الْمُعْصِرَاتِ»: د مُعْصِر جمع ده، هغه وریځې چې ترې د باران د اورېدلو وخت را رسېدلی وي. ته به وايې د وریځو د تراکم پر وخت پر هغو کوم سېستم حاکمېږي چې په تخته کېدلو سره يې په پايله کې باران اورېږي. (تفسير نمونه).

«ثَجَّاجاً»: ډېر اورېدونکی او تويېدونکی. پرله پرسې تويېدونکی، (د قرآن د معانيو ژباړه).

وریځ په قرآن کې

قرآن کریم د وریځې لپاره بېلا بېلې کلمې کارولې دي چې د هغو له ډلې یې عبارت دي:

۱. **سحاب**: له (سحب) څخه اخیستل شوې او د کشولو په معنی ده. وریځې ته ځکه سحاب وايي چې په اسمان کې د باد په وسیله حرکت کوي، یا دا چې اوبه له ځان سره کشوي. سحاب د وریځې لپاره مطلق نوم دی چې هم باران لرونکې او هم بې بارانه وریځې ته ويل کېږي، [مفردات: پاڼه /۳۹۹، سَحَب]. دا کلمه په قرآن

(c) ketabton.com: The Digital Library

کریم کې نهه ځلې ذکر شوې ده: [البقره /۱۶۴، اعراف /۵۷، رعد /۱۲، نور /۴۰، النمل /۸۸، الروم /۴۸، فاطر /۹ او الطور /۴۴].

۲.**غمام:** له (غم) څخه اخیستل شوې کلمه ده چې د پټولو په معنی ده. وریځ ځکه په غمام یادیږي چې د لمر رڼا او اسمان پټوي، [مفردات: پاڼه /۶۱۳، غمّ]. دا کلمه څلور ځلې په قرآن عظیم ألشان کې راغلې ده، [البقره /۵۷ او ۲۱۰، اعراف /۱۶۰ او فرقان /۲۵].

۳.**عارض:** له (عرض) څخه اخیستل شوې او د ښکاره کولو په معنی ده او له دې امله وریځې ته عارض ویل کیږي چې د انسان د لیدلو وړ ګرځي. دا کلمه په قرآن کریم کې دوه ځلې په [الاحقاف: ۲۴ او ۴۶] سورت کې راغلې ده.

۴.**ظله:** له (ظلّ) څخه اخیستل شوې چې د سیوري او سیوري کوونکې وریځې په معنی ده، [مفردات، پاڼه /۵۳۶، ظلّ). په قرآن کریم کې ډیرې د عذاب راوړونکې وریځې لپاره کارول شوې ده. دا کلمه دوه ځلې په مفرد ډول په [اعراف /۱۷۱، شعراء /۱۸۹] او یو ځل هم د جمع په ډول په [البقره /۲۱۰] آیت کې راغلې ده.

۵.**حاملات:** له (حمل) څخه اخیستل شوې ده او وریځې ته حاملات ویل کیږي، ځکه چې اوبه له ځان سره حمل کوي، [مفردات، پاڼه /۲۵۷، حمل]. دا کلمه په [الذاریات /۵۱] سورت کې یو ځل ذکر شوې ده.

۶.**معصرات:** له (عصر) څخه اخیستل شوې او د تخته کولو په معنی ده، [التحقیق، ټوک /۸، پاڼه /۱۴۶، عصر] او موخه ترې باران لرونکې وریځې دي. په معصرات سره د وریځې د نومونې سبب دا دی چې باد د باران د اوریدلو پر وخت هغه تخته کوي. د ځینو په باور مُعصِر له اِعصار څخه اخیستل شوې چې د طوفان په معنی ده او هغو وریځو ته ویل کیږي چې د توپان په وسیله راوړ شوې وي [مفردات، پاڼه /۵۶۹، عصر] او تند باران او لوی څاڅکي ولري چې مؤیّد یې «ثجّاجاً» (زیات او پرله پسې) دی او قرآن د هغو وریځو لپاره کارولې ده چې دا ډول باران اوروي. دا کلمه یو ځل په (النبأ: ۱۴) سورت کې راغلې ده.

۷.**مزن:** له (مزن) څخه اخیستل شوې چې پر ځلیدوکې، نوراني [مفردات، پاڼه /۷۶۶، مزن] او اوبو لرونکې وریځې اطلاق شوې ده [القاموس المحیط، ټوک /۲، پاڼه /۱۶۲۱، مزن]. دا کلمه یوازې یو ځل په [الواقعه /۶۹] سورت کې ذکر شوې ده.

۸.**صَوْب:** د لاندې تویېدلو په معنی ده چې په وریځې سربېره په باران ته هم اطلاق شوې ده،[مقاییس، ټوک /۳، پاڼه /۳۱۷، صوب]. ځینو باران لرونکې وریځ ګڼلې ده. دا کلمه یو ځل په [البقره /۱۹] سورت کې کارول شوې ده.

۹.**سماء:** له (سموّ) څخه اخیستل شوې او د رفعت او لوړوالي په معنی ده او په هرڅه لکه وریځ چې پر انسان

(c) ketabton.com: The Digital Library

سیورى كوي، اطلاق كېږي. [الصحاح، ټوک /۶، پاڼه /۲۳۸۲، سمو]. ځینو پر وریځ د دې اطلاق مجازي او ځینو نورو حقیقي ګڼلی دی [مقاییس، ټوک /۳، پاڼه /۹۸]. «سمو»: د ځینو په وینا له «سمو» څخه مقصد «سماء» ده چې په «وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَآءِ مَآءً» [البقره: ۲۲] او د قرآن کریم په څو نورو آیتونو کې هم راغلې ده.

«لِنُخْرِجَ بِهِ حَبّاً وَنَبَاتاً» (۱۵):

(د دې لپاره چې په هغو «اوبو سره» غلې دانې او واښه را زرغون کړو).

یعني له وریځو څخه په اوریدلو اوبو سره له ځمکې څخه غلې دانې را زرغونوو چې ستاسو خواړه او قوت دی. لکه غنم، اوربشې او نور. همدا رنګه نباتات چې د څارویو واښه او نور د خوراک وړ ګیاوې دي.

«وَجَنَّاتٍ أَلْفَافاً» (۱۶):

(او ګڼ باغونه).

له ګڼو باغونو څخه موخه هغه باغونه دي چې په میوو پټ او بشپړه احاطه لري او د داسې حکمت لرونکي دي چې له هر شي بې پروا وي او داسې رحمت ته اړتیا لري چې پر هرڅه وغوړیږي؛ داسې باغونه چې ونې یې زیاتې دي او یو په بل کې ننوتلې دي.

الله ﷻ د حشر او نشر په امکان د روښانه دلیل د وړاندې کولو په توګه دا د خپل قدرت د دلیل په ډول ذکر کړې دي، ځکه هغه خالق چې دا شیان خلق کولای شي، د مړیو په ژوندي کولو او حشر هم قادر دی.

«إِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ مِيقَاتاً» (۱۷):

(بې شکه چې د فیصلې ورځ «قیامت» مقرر وخت دی).

د مخلوقاتو تر منځ د محاسبې، جزا او قضاوت ورځ د خدای ﷻ په علم کې ټاکلی او مشخص وخت لري او مخته والی او وروسته والی نه لري.

مفسر قرطبي رحمه الله فرمایلي دي: د قیامت ورځ له دې امله په یوم الفصل نومول شوې ده چې الله تعالی د خپلو مخلوقاتو ترمنځ فیصله کوونکی او پرېکنده حکم صادروي چې په هغې ورځ به لومړني او وروستني حشر کوي. [قرطبي: ۱۷۳/۱۹].

علماء د « يَوْمَ الْفَصْلِ» په اړه مختلفې رایې لري:

1. په دې ورځ د کفارو او مؤمنانو تر منځ فاصله رامنځته کېږي.
2. په دې ورځ د خلکو او د هغوی د ترسره کړو ظلمونو ترمنځ واټن رامنځ ته کېږي.
3. «يَوْمَ الْفَصْلِ» د حق ورځ ده.
4. په دې ورځ خلک په هر واقعیت پوهېږي.

د دې علت چې د نعمتونو له یادونې وروسته د یوم الفصل په اړه خبرې کېږي، دا دی چې ځان د دنیا په نعمتونو بوخت ونه ساتو او په دې پوه شو چې له دې دنیا وروسته کوم څه په مخکې لرو او موخه انسانانو ته خبرداری دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې توګه قيامت يعنې له حق څخه د باطل جلا کېدل. د مؤمنانو له صف څخه د غير مؤمنانو جدايي چې را وبه رسېږي او ميقات دی، يعنې قطعي او حتمي دی.

«يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِفَتَأْتُونَ أَفْوَاجاً» (١٨):

(هغه ورځ چې په شپېلۍ کې به پوکې وشي او تاسې به ټول ډلې، ډلې راځئ).

صور: هغه شپېلۍ ده چې اسرافيل عليه السلام په کې پوکې کوي او يو وېروونکی غږ به ترې راووځي (نو ډله ډله به راځئ). يعنې: تاسو به هر امت له خپل پيغمبر سره ډله، ډله له قبرونو څخه را پورته کېږئ او د محشر او حساب کتاب لور ته به راځئ.

په هغه حديث کې چې له ابوذر غفاري رضي الله عنه څخه روايت شوی دی، راغلي دي: د قيامت په ورځ خلک په درېيو ډلو وېشل کېږي؛ يوه هغه ډله چې په مړه ګېډه او په جامو پټ په داسې حال کې چې پر خپلو سپرليو به سپاره وي، د حشر ميدان ته راځي. دوهمه ډله هغه کسان دي چې پياده به د حشر ميدان ته راشي. درېيمه ډله هغه کسان دي چې پر مخې به ښوېږي او د حشر ميدان ته به حاضرېږي، (مظهري د نسائي، حاکم او بيهقي په روايت). په ځينو روايتونو کې افواج په لسو ډولو تعبير شوي دي او ځينو ويلي دي چې د حشر د ميدان حاضرين اعمالو او افعالو ته په پام په بې شمېره ډلو وېشل کېږي. په دې اقوالو کې هېڅ ډول تضاد موجود نه دی.

د ځينو علماوو په وينا په شپېلۍ کې درې وارې پوکې کېږي:

1. لومړۍ پوکې وېره او وحشت دی.
2. دوهم پوکې مرګ دی او ټول مري.
3. درېيم پوکې له مرګ وروسته د ټولو را ژوندي کېدل دي.

ځيني علماء د پوکي شمېر دوه ځلې ګڼي:

1. د مرګ او وېرې پوکې.
2. د بيدارۍ او بېرته را ژوندي کېدلو پوکې.

«وَفُتِحَتِ السَّمَاء فَكَانَتْ أَبْوَاباً» (١٩) :

(اسمان به پرانيستل شي او په ګڼو دروازو به بدل شي).

لکه څرنګه چې الله تعالی په [الانشقا /١] سورت کې فرمايي: «إِذَا السَّماءُ انْشَقَّتْ». دا چې رامنځ ته کېدل يې محقق دي، د ماضي په صيغې، فتحت سره بيان شوی دی. يعنې: اسمان به د زياتو دروازو لرونکی شي، ترڅو فرښتې ترې راښکته شي.

«وَسُيِّرَتِ الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَاباً» (٢٠):

(غرونه به له خپل ځای څخه په حرکت راشي او لکه سراب به شي).

لکه څرنګه چې انسان ته سراب د اوبو په شان ښکاري، په داسې حال کې چې اوبه نه دي، غرونه به هم په همدې شکل شي.

په دې معنی چې غرونه په شديد تکان سره له خپل ځای څخه پورته کېږي او ټوټه ټوټه کېږي او د يوه ګرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

غونديږ هوا ته پورته کېږي. په داسې شکل چې ليدونکي ګمان کوي چې هغه غر دی، ځکه د غره په شکل دی، په داسې حال کې چې په حقيقت کې غر نه دی، بلکې يوه دوړه او ګرد دی او بس.

طبري رحمه الله فرمايلي دي: وروسته له هغو چې غرونه له يو او بل سره ووهل شي او په دوړه او ګرد بدل شي، ليدونکي پرې د اوبو ګمان کوي، مګر په حقيقت کې دوړه او ګرد دی. [طبري ۷/۳۰].

«إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَاداً» (۲۱):

(بې شکه چې جهنم ځارنځای دی).

له جهنم څخه موخه دلته پل يعنې پل صراط دی او هلته د ثواب او عذاب دوه فرښتې ولاړې دي. د عذاب فرښتې د جهنم اهل را نيسي او د ثواب فرښتې به د جنت اهل اخلي او خپلو ځايونو ته يې رسوي. (مظهري).

حسن بصري رحمه الله فرمايلي دي: د جهنم د پل ساتنه ټاکل شوې فرښتې کوي. هرڅوک چې جنت ته د ننوتلو اجازه ليک په لاس کې ولري، هغوی ته د تللو اجازه ورکوي او څوک چې دا جواز ونه لري، مخه يې نيسي. (مظهري).

«لِلطَّاغِينَ مَآباً» (۲۲):

(د سرغړوونکو د ورتګ ځای دی).

يعنې د دوزخ اور د سرغړوونکو تمځای دی چې په خوارۍ او ذلت سره به ورته راګرځي. هو! هلته عذاب ورکول کېږي او تحقير کېږي.

«لِّلطَّٰغِينَ»: هغه څوک چې د الله تعالی له شريعت سره يې مخالفت او له حدودو څخه تېرى کړى دی او دين يې تکذيب کړى دی.

«مَئَابًا»: سرچينه، محل او د بېرته راګرځېدلو ځای. مأب هغه مرجع او مکان دی چې د سرغړوونکو او منحرفو کسانو ځای دی.

«لَابِثِينَ فِيهَا أَحْقَاباً» (۲۳):

(د تل لپاره به هلته اوسېږي).

ياغي عناصر د خپلې سرغړونې او طغيان له عاقبت څخه بې خبره په بې باکۍ سره مخ ته ځي. نه پوهېږي چې دوزخ يې څو ګامه وړاندې په کمين او انتظار کې دی او پېړۍ پېړۍ به هلته اوسېږي. هغه د څو ورځو د مېشتېدلو ځای نه دی، له هغه وخت سره متناسب دی چې که چېرې دغو سرغړوونکو ته په دنيا کې ميسر او د لاس رسي وړ ګرځېدلی، له خپلې سرغړونې څخه يې لاس نه اخيستلو. هغوی تصميم درلود چې تل په دې سرغړونه کې ژوند وکړي، اوس بايد تل په دوزخ کې پاتې شي.

«لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْداً وَلَا شَرَاباً» (۲۴):

(نه به په کې يخ څيز وڅکي او نه تنده ماتوونکې اوبه).

هغوی به په دوزخ کې کوم يخ شی ونه مومي، ترڅو د اور په حرارت کې کموالی راولي او نه به اوبه ومومي، ترڅو تنده يې ماته شي. پوستکی به يې سوځېږي او له تندې سره به لاس او ګرېوان وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

«إِلَّا حَمِيماً وَغَسَّاقاً» (۲۵):

(يوازې خوټېدونکې اوبه او بويني زوې).

حميم: خوټېدلې اوبه

«حَمِيماً»: هغه اوبه چې د حرارت په اوج کې وي. حُمی د تبې په معنا ده، ځکه د بدن تودوخه له طبيعي حالت څخه لوړه ځي.

په اصل کې د «غساق» کلمه کارول شوې ده او هغو اوبو، چرک يا له وينو سره ګډو شوو اوبو او رطوبت ته ويل کېږي چې د عذاب او شکنجې د شدت له امله له سترګو او پوستکي څخه راوځي.

مفسرينو د «غساق» کلمې په اړه لاندې تفسيرونه وړاندې کړي دي.

1. هغه بد بدويه او بد خونده اوبه چې د دوزخيانو د بدن له زخمونو څخه راوځي.

2. شراب يا هغه څښاک چې له ډېر سوړوالي غاښونه ماتوي او زړه زړه يې کوي.

3. زيات ساړه، بدبويه او بد مزه څښاک.

«جَزَاء وِفَاقاً» (۲۶):

(دا يې د کړنو موافقه بدله ده).

په دې معنی چې دا د هغوی د اعمالو او کړنو مناسب عذاب دی، نو له شرک لويه او د دوزخ له اور څخه لوی عذاب نشته او دا چې اعمال يې بد دي، الله ﷻ د هغو مطابق عذاب ورکوي.

«إِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَاباً»: (۲۷):

(دوی وو چې په حساب او کتاب يې باور نه درلود).

دغه دوزخيان د قيامت په تمه نه وو او ايمان يې پرې نه درلود. له مرګ وروسته يې د بيا ژوندي کېدلو اصلاً توقع نه لرله او په اخرت کې د الله تعالی له محاسبې نه وېرېدل، ځکه بيا ژوندي کېدل يې دروغ ګڼل. که چېرې تر مرګ وروسته له ژوندي کېدلو څخه وېرېدلای، په خپل خالق به يې ايمان راوړی و او نېک عملونه به يې ترسره کړي وو.

دوی معتقد وو چې هرڅه دي، په همدې دنيا کې دي او کله چې ومرو، هرڅه پای ته رسېږي. په داسې حال کې چې الله ﷻ داسې معامله نه کوي او هغه کار چې د خپلو بندګانو په وړاندې يې ترسره کوي، دا دی چې هغوی به د خپلو اعمالو بدله په کافي اندازه وګوري.

«وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا كِذَّاباً» (۲۸):

(او زموږ آيتونه يې سخت دروغ ګڼلي وو).

دوی هغه قرآني آيتونه او دليلونه چې الله سبحانه وتعالی د خپل خلقت په اړه د پيغمبرانو په وسيله نازل کړي وو، سخت دروغ وګڼل.

«وَكُلَّ شَيْءٍ أَحْصَيْنَاهُ كِتَاباً» (۲۹):

(موږ هرڅه په کتابي ډول ثبت کړي دي).

(c) ketabton.com: The Digital Library

یعني: هرڅه مو په لوح محفوض کې ثبت کړي او شمېرلي دي، ترڅو فرښتې يې وپېژني. يا د بنده ګانو اعمال دي چې ټاکلو فرښتو ليکلي دي.

«فَذُوقُوا فَلَن نَّزِيدَكُمْ إِلَّا عَذَاباً» (٣٠):

(«اې کافرانو!» وڅکئ (زمونږ عذاب)، تاسې ته به له عذاب پرته بل څه در زيات نه کړو).

الله ﷻ فرمايي: «وَقَالَ الَّذِيْنَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوْا رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ الْعَذَابِ»، [غافر: ۴۹] ،(او هغه کسان چې په اور کې دي، د دوزخ ساتونکو ته به ووايي: له خپل رب څخه وغواړئ چې د يوې ورځې لپاره زمونږ عذاب لږ څه سپک کړي).

مفسرين وايي: په قرآن کريم کې د اور د خاوندانو په اړه له دې زيات شديد آيت نه دی راغلی، ځکه هرکله چې له عذاب څخه د خلاصون او نجات لپاره له چا څخه مرسته وغواړي، له لا شديد عذاب سره مخ کېږي.

[تفسير قرطبي: ۱۹/۱۸۰ او حاشيهٔ صاوي ۲۸۵/۴]

کرانه لوستونکيه !

په (۳۱ - ۴۰) مبارکو آيتونو کې د نېکمرغه کسانو احوال، د رحمان خدای رحمت او عظمت، د قيامت ورځ او بې ايمانه کسانو ته خبرداری بيان شوی دي.

«إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ مَفَازاً» (٣١):

(بې شکه د پرهېزګارانو لپاره «د اوامرو په ترسره کولو او د نهی په پرېښودلو سره» لويه کاميابي ده «چې جنت دی»).

مفاز: بريا او د مقصد حاصلول، د دوزخ له اور څخه نجات او يا (د خوښئ محل) په معنی دی. ابن کثير دويمې معنی ته ترجيح ورکوي، ځکه له هغه وروسته الله تعالی فرمايي:

«حَدَائِقَ وَأَعْنَاباً» (٣٢):

(مېوه لرونکي باغونه او انګور).

«حَدَآئِقَ»: ثمر لرونکي او د ډول ډول ونو لرونکي باغونه. هغه باغونه چې زياتې ونې او د انګورو داسې تاکونه په کې وي چې يو پر بل سېرې ځانګې لري. د نورو مېوو ترمنځ د انګورو ذکر د هغو د زياتو ګټو او ښه خوند له امله دی.

«وَكَوَاعِبَ أَتْرَاباً» (٣٣):

(ځوانې او همزولې پېغلې).

د جنتيانو لپاره باکره او همزولې نجونې مقررې دي چې د وتلو سينو لرونکې دي. په التسهيل کې راغلي دي: کواعب د کاعب جمع ده او هغې نجلی ته ويل کېږي چې وتلې سينې ولري. (التسهيل ۱۷۴/۴).

«أَتْرَابا»: په عمر، حسن او ښايست کې يو شان. اتراب جمع ده او مفرد يې (تِربٌ) ده.

«وَكَأْساً دِهَاقاً» (٣٤):

(او «د جنتي پاکو شرابو» ډک جامونه).

د شرابو داسې ډک جامونه د جنتيانو لپاره چمتو شوي دي چې نه به هغوی نشه کړي او نه به يې سر په

(c) ketabton.com: The Digital Library

درد کړي. سره له دې چې زیات خوند او سرور لري، خو نه به یې په هذیان (بیهوده افعالو او اقوالو) اخته کړي او نه به یې په عقل اغېز وکړي.

مفسر قرطبي رحمه الله فرمايلي دي: له کاس څخه موخه شراب دي او لکه چې ویل شوي دي، له تصفیه شوو شرابو څخه ډکې پیالې دي. [تفسیر قرطبی: ۱۹/۱۸۱]

«كَأْساً»: جام. په قرآن کریم کې هرځای چې دا لفظ کارول شوی دی، موخه له شرابو ډک جام دی.

«دِهَاقًا»: ډک یا تویېدونکي. د الله تعالی د مهربانی او ورکړې نښانه ده، مګر نه دومره چې تږې توی شي، بلکې د تندې او اړتیا په کچه دي.

«لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْواً وَلَا كِذَّاباً» (۳۵):

(هلته به نه چټي خبره اوري او نه هم دروغ).

مؤمنان به په جنت کې نه بابېزه او بې ځایه خبرې واوري او نه به په کې دروغ ، ځکه جنت دارالسلام دی او هلته چې څه دي، له بطلان او نیمګړتیا څخه پاک او سالم دي. په جنت کې د شرابو په خوړلو سره د انسان عقل نه زیانمن کېږي او نه بې ګټې او دروغ خبرې اوري. ټول د یو او بل ترخنګ ناست او رحمن خدای هر ډول ناراحتي او ناپاکي د هغوی له زړونو څخه پاکوي. هلته ټول د سلام او نېکو خبرو په وړاندې کولو سره مجلسونه کوي، عزت، منطق او حلاوت به په کې موجود وي.

«جَزَاء مِّن رَّبِّكَ عَطَاء حِسَاباً» (۳۶):

(د رب له لوري د دوی جزا ده، کافي او حساب شوې لورېینه).

دا د هغوی د کړنو بدله او ستا د رب لورېینه ده).

«مِّن رَّبِّكَ»: د الله تعالی له لوري. دا د حق تعالی د رحمت او مهربانی دلیل دی. دا مکافات د هغو نېکو اعمالو په بدل کې ورته چمتو شوې چې ترسره کړې یې دي او دا نعمتونه یې د مستقیمې لارې د اوامرو په ترسره کولو سره لاسته راوړي دي چې خپل رب ورته اعطا کړي او بښلي دي او دوی یې د خپلو غوره اعمالو په بدل کې په بهترین او نېک مقام کې مستقر کړي دي.

«رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرحْمَنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَاباً» (۳۷):

(د اسمانونو او ځمکې او څه چې د هغوی تر منځ دي، د ټولو پالونکی دی او مهربان دی. هېڅوک د هغه په وړاندې د خبرو واک نه لري).

«يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلَائِكَةُ صَفّاً لَّا يَتَكَلَّمُونَ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرحْمَنُ وَقَالَ صَوَاباً» (۳۸):

(په کومه ورځ چې روح او ملايکې کتار،کتار ودرېږي، هېڅوک به د څه ویلو جرائت نه لري، پرته له هغوی چې مهربان ذات اجازه ورکړې او نېکه خبره وکړي).

حضرت ابن عباس رضي الله عنه فرمايي: روح هغه لویه فرښته ده چې په خپل خلقت کې له ټولو فرښتو څخه لویه ده.

ابن مسعود رضي الله عنه فرمايي: «روح هغه فرښته ده چې له اسمانونو او ځمکې څخه لویه ده».

مفسر نسفي فرمايلي دي: جمهور قول دا دی چې روح جبرائیل علیه السلام دی. بل قول دا دی چې روح د

(c) ketabton.com: The Digital Library

الله ﷻ له لښکرو څخه یو لښکر دی چې فرښته نه ده. په یو بل قول کې راځي: هغوی د بني آدم ارواح دي چې دوی په یوه صف او لیکه او فرښتې په بل صف او لیکه کې درېږي. دا چاره د اسرافیل علیه السلام په شپېلۍ کې د دوه پوکیو
تر منځ ترسره کېږي، هغه وخت چې ارواح لا جسدونو ته نه وي را گرځېدلي.

«ذَلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّ فَمَن شَاء اتَّخَذَ إِلَى رَبِّهِ مَآباً» (۳۹):

(دا د حق ورځ ده. د چا چې خوښه وي، نو د خپل رب په لور ورتلونکې لار دې خپله کړي).

قیامت هغه ورځ ده چې وعده یې رښتینې، راتلل یې حق او وخت یې ثابت دی. نو هرڅوک چې غواړي، صالح عمل دې وکړي، ترڅو د خپل پالونکي له لوري ورته گټه ورسوي او له سخت عذاب او سزا څخه نجات ترلاسه کړي.

«الْيَوْمُ الْحَقُّ»: حقیقت څرگندېږي، عدالت قایمېږي.

«فَمَن شَآءَ»:واک او اختیار ستاسې خپل دی. قیامت حق دای او واقع کېږي، دا چې توبه کوئ او نېکۍ لارې ته راگرځئ یا نه، ستاسو خپله خوښه ده.

«إِلَىٰ رَبِّهِۦ مَـَٔابًا»: په صالح عمل سره به د خپل رب لور ته راگرځی.

«مَـَٔابًا»: په ایمان او تقوا سره سالم راگرځېدل چې د دې دواړو په وسیله نجات موندل کېږي.

«إِنَّا أَنذَرْنَاكُمْ عَذَاباً قَرِيباً يَوْمَ يَنظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنتُ تُرَاباً» (۴۰):

(مونږ تاسې له نږدې راتلونکي عذاب څخه وېروو. هغه ورځ چې هر سړی به په خپلو لاسونو له وړاندې ترسره کړل شوې کړنې ویني او کافر به وایي کاش چې خاورې وای).

ابن کثیر رحمه الله نقل کوي: خدای ﷻ خاروي له یو او بل څخه د غچ اخیستلو په موخه راټولوي او وروسته له هغو چې یو بل څخه غچ واخلي، په خاورو بدلېږي. نو دا هغه وخت دی چې کافران به د هغوی د حالت هیله کوي.

څرنگه مو چې په پورته آیتونو کې ولوستل، کله چې کفار او مجرمین د قیامت صحنه، د الله تعالی عدالت او د اعمالو بدله ویني، ډول ډول غبرگونونه ښیي چې ټول پر هغوی د اغېز او تأسف حکایت کوي:

کله وایي: افسوس پر مونږ! چې د الله تعالی د فرمان په اطاعت کې مو غفلت وکړ.

کله وایي: اې خدایه! مونږ بېرته دنیا ته وگرځوه، ترڅو صالح عمل وکړو.

کله وایي: اې کاش چې خاورې وی او هېڅکله نه ژوندي کېدلای.

په هغه لویه ورځ د نېکو کارانو تر ټولو غوره مکافات او د بدکارانو تر ټولو بد مجازات همدا اعمال دي چې مجسم کېږي او ورسره به وي. هو! انسان چې د ټولو مخلوقاتو اشرف دی، د کفر او گناه له امله داسې حالت ته رسېږي چې د بې روحه او پست موجوداتو په صف کې د شتون هیله کوي.

د دوزخیانو د عذاب شدت

د اور عذاب او شکنجه ډېره سخته او وېروونکې ده. د دوزخ عذاب دومره شدید او سخت دی چې انسان له هغو څخه د نجات په موخه چمتو دی، غوره مال او شتمني فدیه کړي. الله ﷻ فرمایلي دي: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ الأرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدَي بِهِ أُوْلَئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ»، [آل عمران: ۹۱]، (بې شکه هغو کسانو چې کفر کړی دی او په داسې حال کې مړه شوي چې کافران دي، نو له دوی څخه به قبول نه شي «که چېرې د ځان د خلاصون لپاره» ډکه ځمکه سره زر فدیه کړي. د دوی لپاره دردناک عذاب دی او هېڅوک به مرستندوی ونه مومي).

الله تعالی په یو بل آیت کې فرمايي: «إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِي الأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُواْ بِهِ مِنْ عَذَابِ يوْمِ الْقِيامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ»، [المائده: ۳۶] ،(بې شکه هغه کسان چې کافران شوي دي، که د ځمکې ټول مال او د هغې په کچه نور مال هم د قیامت د ورځې له عذاب څخه د نجات په موخه فدیه کړي، ترې قبول به نه شي «د خلاصون هېڅ لار نه لري» او د دوی لپاره دردناک عذاب دی).

په صحیح مسلم کې له حضرت انس (رض) څخه روایت دی چې رسول الله ﷺ فرمایلي دي: «يؤْتَي بِأَنْعَمِ أَهْلِ الدُّنْيا مِنْ أَهْلِ النَّارِ يوْمَ الْقِيامَةِ فَيصْبَغُ فِي النَّارِ صَبْغَةً ثُمَّ يقَالُ يا ابْنَ آدَمَ هَلْ رَأَيتَ خَيرًا قَطُّ هَلْ مَرَّ بِکَ نَعِيمٌ قَطُّ فَيقُولُ لَا وَاللَّهِ يا رَب»، [مشكاة المصابيح: ۱۰۲/۳]، (د قیامت په ورځ به د دنیا تر ټولو نېکمرغه اهل چې د اور اهل دی، راوړل کېږي او یو وارې په اور کې غوټه ورکول کېږي. وروسته ترې پوښتل کېږي: اې د آدم اولادې! آیا کله مو هم خیر لیدلی و؟ آیا کله هم کوم نعمت درسره و؟ دوی به وايي: اې زمونږ ربه! ستا په ذات قسم چې کله مو هم نه دی لیدلی). دا یوازې څو شېبې دي چې کافران یې په لیدلو د دنیا ټولې خوښۍ او خوندونه هېروي.

په بخاري او مسلم کې له انس بن مالک څخه روایت دی چې نبي کریم ﷺ وفرمایل: «إِنَّ اللَّهَ يقُولُ لِأَهْوَنِ أَهْلِ النَّارِ عَذَابًا لَوْ أَنَّ لَکَ مَا فِي الْأَرْضِ مِنْ شَيءٍ كُنْتَ تَفْتَدِي بِهِ قَالَ نَعَمْ قَالَ فَقَدْ سَأَلْتُکَ مَا هُوَ أَهْوَنُ مِنْ هَذَا وَأَنْتَ فِي صُلْبِ آدَمَ أَنْ لَا تُشْرِکَ بِي فَأَبَيتَ إِلَّا الشِّرْکَ»، یعني: (الله تعالی د قیامت په ورځ له هغو کسانو څخه چې عذاب یې تر نورو لږ څه کم وي، پوښتي: که چېرې د دنیا له نعمتونو څخه کوم څه دې لرلی، د دوزخ له عذاب څخه د ژغورنې لپاره دې فدیه کول؟ دوی به وايي: هرو مرو! الله تعالی به وفرمايي: تر هغو مو کم درڅخه غوښتي وو، کله چې ته د خپل پلار آدم په صلب (ملا او شا) کې وې. مونږ له تا وغوښتل، له مونږ سره شریک مه نیسه، مګر تا شریک ونیو). [بخاري، کتاب الرقائق، باب: صفة الجنة و النار، فتح الباري:(416/11). (مشكاة المصابيح: (۱۰۲/۳)]

له دوزخ څخه د نجات په موخه انسان چمتو دی، ټول خپلوان او ملګري قرباني کړي: «يبَصَّرُونَهُمْ يوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿۱۱﴾ وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿۱۲﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿۱۳﴾ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ ينجِيهِ ﴿۱۴﴾ كَلَّا إِنَّهَا لَظَي ﴿۱۵﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَي﴿۱۶﴾»، [المعارج: ۱۱-۱۶]، (مجرمین خوښوي چې له عذاب څخه د نجات لپاره د خپلو زامنو په فدیه کولو خلاص شي، یا په خپلې ښځې او ورور؛ یا خپل هغه قوم چې ځای یې ورکړی و او حتی ټول هغه څه چې د نړۍ پر مخ دي، فدیه کړي او نجات ومومي. نه هېڅکله نه! بې شکه هغه د اور لمبې دي. د اندامونو پوستکي وباسي).

خو هېڅکله هم نه! دا هیلې او غوښتنې به یې پوره نه شي او هېڅ ډول فدیه نه منل کېږي. هغه ټول سوځوونکی اور او لمبې (دوزخ) دی. د انسان پوستکی وباسي او سوځوي یې. هو! دا پرله پسې او وېروونکی

(c) ketabton.com: The Digital Library

عذاب به د ګناهکارانو لپاره تل او له کومې دمې پرته نا راحت کوونکی او شدید وي.

په شپږ ورځو کې د خلقت پيدايښت

لومړی په دې بايد پوه شو چې په قرآن کريم کې د خلقت له پيدايښت څخه موخه څه ده؟ د پيدايښت بحث د اوو شيانو په اړه د قرآن کريم په آيتونو کې راغلی دی. خو په دريو مواردو کې پر اسمان او ځمکه سربېره «ما بينهما» (څه چې د هغوی ترمنځ دي) هم راغلي دي او په واقعيت کې دا د مخکينۍ جملې توضيح ده، ځکه د ځمکې او اسمانونو ترمنځ دا ټول جمع دي او هغه څه چې پورته طرف ته دي، په اسمان کې شاملېږي او ځمکه يې مقابل ټکی دی.

د «يوم» (ورځ) پراخه کلمې او په نورو ژبو کې د هغو معادل ته په کتلو د دې پوښتنې ځواب دا دی چې په ډېرې وختونو کې دا کلمه د «يو دوران» په توګه کارېږي. ښايي دا دوران يو کال وي، سل کاله وي، يو ميليون او يا ميلياردونه کاله وي چې په قرآن کريم کې هم داسې نښانه موجوده ده او دا حقيقت ثابتوي.

په قرآن کريم کې سلونه ځله د «يوم» او «ايام» کلمې راغلي دي او په ډېرې مواردو کې د شپې او ورځې په معنی معمول نه دي. د بېلګې په توګه؛ له بيا ژوندي کېدلو څخه تعبير «يوم القيامه» دی او دا په ډاګه کوي چې ټول محشر چې يو ډېر اوږد دوران دی، د (قيامت د ورځې) په توګه ګڼل کېږي. د قرآن کريم له ځينو آيتونو څخه داسې معلومېږي چې د حشر ورځ او د خلکو د اعمالو محاسبه پنځوس زره کاله اوږدېږي. په لغت کې هم کله له «يوم» څخه هدف د لمر د راپورته کېدلو او غروب ترمنځ د وخت کچه ده او کله هم هغه اندازه وخت ته ويل کېږي چې په هره کچه وي.

په دې بنسټ خالق تعالی ځمکه او اسمان په شپږو پرله پسې دورانونو کې پيدا کړي دي، که څه هم دا دورانونه ميليونونه يا ملياردونه کاله وي. د [فصلت: ۹-۱۲] آيتونو ته په پام دا شپږ دورانونه په ترتيب سره په لاندې ډول دي.

- هغه ورځ چې ټوله نړۍ د ګازي ټوټې په شکل وه چې د خپل دور په راګرځېدلو سره له يو بل څخه جلا ټوټې شوه او کرې يې تشکيل کړې.
- دا کرې په تدريجي توګه ويلې شوې، نوراني، سړې او د اوسېدلو وړ وګرځېدلې.
- په بله ورځ کې لمريز نظامونه منځته راغلي دي او ځمکه له لمر څخه بېله شوې.
- بله ورځ ځمکه سړه او د اوسېدلو وړ ګرځېدلې ده.
- وروسته په ځمکه کې ونې او واښه زرغون شول.
- بلاخره حيوانات او انسانان په ځمکه کې ظاهر شول.

مګر دا چې ولې الله ﷻ دا نړۍ په يوه لحظه کې پيدا نه کړه، سره له دې چې په خپل بې انتها قدرت سره يې کولای شول، د ځمکې او اسمانونو پيدايښت په يوه شېبه کې وکړي، نو ولې يې په دومره اوږدو دورانونو کې دا پيدايښت وکړ؟ دې پوښتنې ته په ځواب کې مهم ټکی دا دی چې که چېرې پيدايښت په يوه شېبه کې ترسره کېدلای، د خالق د علم، قدرت او عظمت درک به کمزوری و؛ خو کله چې په بېلا بېلو پړاوونو، بېلا بېلو شکلونو او د منظم پلان او پروګرام له مخې پيدا شي، نو د پيدا کوونکي د پېژندنې دليل لا روښانه کېږي. مثلاً که چېرې د انسان نطفه په يوه لحظه کې په بشپړ ماشوم بدلېدلای، د خلقت عظمت دومره زيات نه راوښانه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېده، مګر کله چې د ټهو میاشتو په اوږدو کې، هره ورځ په یوه پړاو او هره میاشت په نوي شکل ظهور پیدا کوي، کولای شي د هغو پړاوونکو په طی کولو سره د خالق د عظمت د نویو نښانو لا ښکارندويي وکړي.
په واقعیت کې د هستۍ پیدایښت ګام په ګام ترسره شوی دی او ګام په ګام قانون له طبیعي او عقلي قانون سره همغږی دی چې عقلاً هم د منلو او خوښولو وړ دی. البته د دې بحث لپاره مخه خلاصه ده او په تحقیق کې یې مانع نشته.
د هستۍ او طبیعت پیدایښت باید له طبیعي قانون سره همغږی وي، که څه هم د الله سبحانه وتعالی قدرت او اراده «کن فیکون» ده او د دې دواړو ترمنځ اختلاف نشته چې الله تعالی هم «کن فیکون» او هم د هستۍ په پیدایښت کې د طبیعي او عقلي قانون پر بنسټ چې ګام په ګام قانون دی، عمل وکړي.

صدق الله العظیم و صدق رسوله النبي الکریم
و من الله التوفیق

(c) ketabton.com: The Digital Library

د النّبأ سُورَت د موضوعاتو او مطالبو لړلیک

ګڼه	د سورت نوم	د سورتونو معنی او منځپانګه	پاڼه
	النّبأ سُورَت	النّبأ: د محشر د ورځې خبر د سورت منځپانګه: دا سورت د قیامت د لویې پېښې په اړه د پوښتنو په چوکاټ کې، په ځمکه او اسمانونو کې د الله تعالی د قدرت په یادولو، نیکي کوونکو ته د الهي نعمتونو او سرغړوونکو او کافرانو ته د دردناک عذاب په یادولو بحث کوي.	
۱		د تسمیې وجه	
۲		له المرسلات سورت سره د النبأ سورت مناسبت او اړیکه	
۳		د النبأ سورت د آیتونو، کلمو او تورو شمېر	
۴		د النبأ سورت د نزول سببونه	
۵		په (۱ - ۳۰) مبارکو آیتونو کې له بیا را ژوندي کېدلو څخه خبر ورکول، د اثبات په دلایلو، د قیامت د ورځې ځانګړني او نښاني او د عذاب په ډول بحث شوی دی.	
۶		وربځ په قرآن کې	
۷		په (۱ - ۳۰) مبارکو آیتونو کې په بیا ژوندي کېدلو، د اثبات په دلایلو، د قیامت د ورځې په اوصافو، نښو او د عذاب پر ډول بحث ترسره کېږي.	
۸		د دوزخیانو د عذاب شدت	
۹		په شپږو ورځو کې د خلقت پیدایښت	

د النّبأ سُورَت ژباړه او تفسیر:

تتبع او لیکنه: امین الدین «سعیدي - سعید افغاني»
د افغان ستراتیژیکو مطالعاتو د مرکز مشر او د حق لارې کلتوري ټولنې مسوول. جرمني
برېښنالیک: saidafghani@hotmail.com
ژباړه: حامدالله «ستون»
برېښنالیک: stoone.af@outlook.com

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library